

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FAKULTA TĚLESNÉ KULTURY

Interaktivní rozvoj klíčových kompetencí
pro žáky II.stupně ZŠ

Diplomová práce
(bakalářská)

Autor práce: Marta Hefková
Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Tomáš Dohnal Csc
Olomouc 2011

Bibliografická identifikace

Jméno a příjmení autora: Marta Hefková

Název diplomové práce: Interaktivní rozvoj klíčových kompetencí pro žáky II.stupně ZŠ

Pracoviště: Katedra rekreologie

Vedoucí diplomové práce: Doc. PaedDr.. Tomáš Dohnal Csc

Rok obhajoby diplomové práce: 2011

Abstrakt:

Bakalářská práce se zabývá představením možného rozvoje vybraných klíčových kompetencí žáků II.stupně základních škol formou interaktivních zážitkových kurzů. V teoretické části jsem se zabývala vymezením kompetencí, popisem salesiánského preventivního systému a vybraných prvků zážitkové pedagogiky. To vše s ohledem na provázanost interaktivního kurzu s vybranými kompetencemi.

V části praktické uvádím konkrétní program realizovaného interaktivního kurzu. Program obsahuje vybrané metodické prvky vytvořené lektory Domu Ignáce Stuchlého spolu s pedagogy zapojených škol, zaměřené cíleně na rozvoj zvolených klíčových kompetencí žáků.

Tyto prvky jsou prověřeny a popsány v příručce metodických prvků, která byla pedagogickým týmem vydána v roce 2008.

Ve své práci uvádím tento ukázkový kurz, ráda bych ale podotkla, že existuje nesčetné množství variant, které lze sestavit dle výběru zvolených kompetencí.

Klíčová slova: klíčové kompetence, zážitková pedagogika, mládež, salesiánský preventivní systém, osobnostní a sociální rozvoj

Diplomová práce byla zpracována v rámci řešení výzkumného grantu MŠMT No.2121. Souhlasím s půjčováním diplomové práce v rámci knihovních služeb.

Bibliographical identification

Author's first name und surname: Marta Hefková

Title of the master thesis: Interactive development of key competencies for elementary school pupils of second degree

Department: Department Recreology

Supervisor: Doc. PaedDr. Tomáš Dohnal Csc

The zdar of presentation: 2011

Abstract:

This thesis deals with the performance potential of development of selected key competencies second degree elementary schools through interactive experiential courses.

In the theoretical part, I discussed the definition of competencies, a description of the Salesian Preventive System and selected elements of experiential education.

All this with regard to the coherence interactive course with selected competencies.

In the practical mention a specific program implemented an interactive course.

The program includes selected methodological elements created by teachers Stuchlého Ignatius House, along with educators involved in schools, focusing specifically on the development of selected key competencies.

These elements are examined and described in the manual methodological elements that team teaching was released in 2008.

In my work I present this sample course, but I would like to point out that there are myriad variations that can be made according to your choice of selected competencies.

Keywords: key competencies, experiential education, youth, Salesian Preventive System, personal and social development

This thesis was prepared within the Ministry of Education research grant No.2121.

I agree the thesis paper to be lent within the library service.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně s odbornou pomocí konzultanta Doc.PaedDr. Tomáše Dohnala CSc, uvedla všechny použité literární a odborné zdroje a řídila se zásadami vědecké etiky.

Podpis autora práce:.....

Datum:.....

Poděkování

Touto cestou si dovoluji upřímně poděkovat vedoucímu bakalářské práce Doc. PaedDr. Tomáši Dohnalovi CSc za odborné rady a vedení, které mi poskytl při přípravě této práce.

Dále děkuji Salesiánům Dona Boska, kteří jsou s touto prací nejvíce spjatí, jmenovitě Ing.Mgr. Františkovi Bezděkovi SDB a Ing.Vladimíru Kopřivovi SDB.

OBSAH

OBSAH	6
ÚVOD	9
I	TEORETICKÁ ČÁST
1	Interaktivní rozvoj klíčových kompetencí 12
1.1	Interaktivní kurzy 12
1.2	Potřebnost interaktivních kurzů 13
2	Klíčové kompetence 14
2.1	Kompetence k učení 15
2.2	Kompetence k řešení problémů 16
2.3	Kompetence komunikativní 16
2.4	Kompetence sociální a personální 17
2.5	Kompetence občanské 17
2.6	Kompetence pracovní 18
3	Metody práce 20
3.1	Skupinové učení 20
3.2	Salesiánský preventivní systém 21
3.3	Zážitková pedagogika 24
3.3.1	Rozšiřování komfortní zóny..... 25
3.3.2	Bezpečné prostředí 26
3.3.3	Pravidla 27
4	Salesiáni Dona Boska..... 29
4.1	Oblasti působení salesiánů 29
4.2	Dům Ignáce Stuchlého SKM ve Fryštáku 30
5	Orientační dny 32

5.1	Spolupráce se školami	33
5.2	Možnosti spolupráce Domu Ignáce Stuchlého a školy	34
5.3	Opakovaný kontakt s žáky během studia	35
5.4	Přednosti opakovaného kontaktu	35
6	Osobnostní a sociální výchova	36
6.1	Sociální skupina	36
6.2	Skupinová dynamika	37
6.3	Pravidla psychické bezpečnosti OSV	38
6.4	Základní pravidla psychické bezpečnosti v OSV	38
6.5	Osobnost pedagoga (lektora, instruktora)	39
7	Cílová skupina	40
7.1	Cíle kurzů IRKK	40
7.2	Cíle zaměřené na účastníka	41
7.3	Cíle zaměřené na skupinu	41
7.4	Univerzální cíle	42
7.5	Další možné cíle IRKK	42
8	CÍLE A ÚKOLY.....	44
8.1	Cíl.....	44
8.2	Úkoly.....	44
9	METODY.....	45
 II PRAKTICKÁ ČÁST		
10	Příprava a realizace interaktivních zážitkových kurzů	46
10.1	Skladba programu kurzu	46
10.2	Ukázkový scénář	47
10.2.1	Dopoledne 1. den	48
10.2.2	Odpoledne 1. den	49

10.2.3	Večer 1. den	50
10.2.4	Dopoledne 2. den	50
10.2.5	Odpoledne 2. den	51
10.2.6	Večer 2. den	52
10.2.7	Dopoledne 3. den	52
11	Popis realizace kurzů IRKK	54
12	Přínos programu	56
12.1	Výstup programu	56
12.2	Přidaná hodnota	57
12.3	Udržitelnost kurzů	57
13	Rizika	58
	Závěr	59
	Seznam použitých zdrojů	61

ÚVOD

Pod poněkud kostrbatým, na první pohled složitým, názvem Interaktivní rozvoj klíčových kompetencí pro žáky II.stupně ZŠ, se skrývá nepřeborné množství aktivit, které cíleně působí na osobnostní rozvoj mladého člověka. Pestrá paleta sestavená z her a hříček, diskuzí, společných setkání, tvořivých programů. Děje-li se něco interaktivně, znamená to aktivní zapojení účastníků do děje, v našem případě aktivit, her, diskuzí.

V procesu vzdělávacím chápeme interaktivní výuku jako moderní a progresivní metodu výuky na ZŠ a SŠ, mající několik hlavních cílů. Tím nejvýznamnějším je nabídnout žákům zábavnější a méně stereotypní formu výuky, a tím zvýšit jejich motivaci k učení a vtáhnout je do procesu učení, aby nebyly jen pasivními posluchači, ale spoluvytvářeli dění a aktivně se zapojovali do procesu vzdělávání. Navíc jsou předměty propojeny mezipředmětovými vztahy, což pomáhá dětem si uvědomit, že jednotlivé poznatky je nutné kombinovat s jinými, doplňovat je a vzájemně propojovat, nikoli separovat.

Aktivity pedagogických pracovníků Domu Ignáce Stuchlého ve Fryštáku jsou součástí Rámcového vzdělávacího plánu. Zážitkovou formou jsou školním kolektivům nabízeny aktivity, které cíleně rozvíjí klíčové kompetence.

Například třída devátá, která se společně zamýšlí nad tématem „Co ze mne jednou bude“? Přihlášky na střední školy, gymnazia či učiliště mají dávno odeslané, ale v průběhu diskuze vychází najevo, že někteří z nich si svou volbou až tak jistí nejsou a v podstatě ani neměli možnost se takto nad svou budoucností zamyslet. Sepisují svoje životní hodnoty a vychází jim pro ně překvapivé informace.

To vše v neformálním příjemném prostředí, vybaveném vším potřebným, co k realizaci interaktivního kurzu potřebujete.

Představovat si mohou desítky, ba stovky žáků, které se na vlastní kůži v Domě Ignáce Stuchlého ve Fryštáku zúčastnily programu Interaktivního rozvoje klíčových kompetencí pro žáky II.stupně ZŠ. I když musím přiznat, bylo jich tolik, že si člověk spíše než tváře představí konkrétní zážitek, či situaci.

Cílem mé práce je přiblížit všem zainteresovaným snahu a práci pedagogického týmu Domu Ignáce Stuchlého ve Fryštáku v oblasti práce se školní mládeží. Konkrétně popis

programu, na kterém pedagogové z výše jmenovaného střediska pracovali, pracují a nadále jej rozvíjí do dalších forem a možných podob tak, aby oslovil co největší spektrum mladých lidí a pedagogů. Tyto programy si nestěžují na nedostatek zájmu škol. V dnešní době narůstá počet škol a jednotlivých pedagogů, kteří svým svěřencům chtějí nabídnout trochu víc, než jen odučit povinné předměty. Spolupráce těchto škol a Domu Ignáce Stuchlého přináší vzájemné obohacení pro obě zúčastněné strany. Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí.

Část první je teoretická. Rámcově vzdělávací program byl stanoven pro základní vzdělávání a jednotlivé školy si podle svých cílů, zájmů a hodnot stanovují svůj vlastní školní vzdělávací program, do kterého může být mimo jiné zahrnut i interaktivní kurz s množstvím prvků zaměřených na rozvoj vybraných klíčových kompetencí.

Kapitola první zdůvodňuje potřebnost interaktivních kurzů, kapitola druhá vymezuje obecný rámec kompetencí, jejich rozlišení a charakteristiku.

Kapitola třetí vymezuje metodiku, se kterou zaměstnanci salesiánského střediska pracují. Konkrétně jsem se zabývala skupinovým učením, salesiánským preventivním systémem a zážitkovou pedagogikou.

Kapitola čtvrtá je věnována salesiánskému řádu. Informuje o širokém poli jejich působnosti, přibližuje činnost a oblasti působení a představuje Dům Ignáce Stuchlého ve Fryštáku.

Kapitola pátá představuje Orientační dny. Původní myšlenku, která pochází z německých zemí, rozpracovali salesiáni do podoby, která oslovila desítky škol a se kterou slaví úspěchy již 13 let. Na jejich tradici navázali programem zaměřeným na cílený rozvoj klíčových kompetencí.

Kapitola šestá je o osobnostní a sociální výchově.

Kapitola sedmá představuje cíle interaktivních kurzů.

Ve druhé části se věnuji přípravě a realizaci interaktivního kurzu. Jako příklad uvádím konkrétní ukázkový scénář, zaměřený na cílený rozvoj vybraných klíčových kompetencí.

Učení a osobní rozvoj je nepřetržitá cesta bez určitého konečného bodu.

Ráda Vás na této interaktivní cestě kousek doprovodím.

1 Interaktivní rozvoj klíčových kompetencí

Vycházím z reálné situace škol, které začínají zavádět do výuky zásady Rámcově vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a začínají vytvářet školní vzdělávací programy.

Zásady RVP kladou na pedagogy nárok nejen žákům předávat informace, ale rozvíjet jejich dovednosti pro použití těchto informací a dovedností v jejich další praxi.

Program je zaměřen na rozvoj metod interaktivního učení, které vedou k rozvoji jednotlivých klíčových kompetencí žáků.

Vycházím ze zásad RVP pro základní vzdělávání se zaměřením na rozvoj průřezových témat osobnostní a sociální výchova a multikulturní výchova.

Interaktivní prvky jsou navrhovány s důrazem na rozvoj spolupráce v třídním kolektivu. Z hlediska rozvoje klíčových kompetencí jsou zážitkové a interaktivní prvky velmi efektivní a silně motivují žáky. (Formulář žádosti o finanční podporu z OP RLZ, 2006, 6)

Program reaguje na potřeby žáků a pedagogů 2.stupňů základních škol a nižších ročníků víceletých gymnázií.

S vytvářením školních vzdělávacích programů jednotlivých škol vyvstává potřeba nejen modernizovat znalostní a dovednostní oblast výuky, ale i zaměřit se na rozvoj hodnot a postojů žáků v rámci jejich vzdělávání.

Vzniknou aktivity, které budou zaměřeny na rozvoj a podporu jednotlivých klíčových kompetencí. Jedná se tedy o metody rozvoje kompetencí ve výuce, které jsou cíleně a strategicky realizovány, nikoliv o výukový rozsah.

1.1 Interaktivní kurzy

Program tematicky navazuje na vzdělávací systém na školách, zapadá do školních vzdělávacích plánů, převážně v průřezových tématech osobnostní a sociální výchova a multikulturní výchova.

Umožňuje žákům a studentům interaktivní formou získávat orientaci v globálních oblastech života, pomáhá získávat a utvářet pozitivní hodnoty v životě, otevírá možnosti aktivně a smysluplně využívat volný čas.

Interaktivní kurzy umožňují rozvíjet jednotlivé klíčové kompetence v základním vzdělávání, např. kompetence komunikativní, kompetence k řešení problémů, kompetence k učení, kompetence sociální a personální apod.

Nedílnou součástí kurzů je utváření pozitivního klimatu ve školním kolektivu a účinně tak předcházet patologickým jevům.

Pobyty v Domě Ignáce Stuchlého analyzují skupinovou dynamiku tříd mimo školní prostředí, se kterou dále pedagogové mohou pracovat.

Kurzy přispívají ke zkvalitňování vztahů ve třídách a ke kladnému vnímání každého jednotlivce v kolektivu.

Ve funkčním kolektivu je tak otevřené místo pro zkvalitnění samotného učebního procesu.

1.2 Potřebnost interaktivních kurzů

Mladí lidé tvoří skupinu obyvatelstva, která prochází hlubokou proměnou.

Ve věku dospívání má každý mladý člověk před sebou velký úkol v sebepřijetí své osobnosti, v práci na rozvoji svých schopností a dovedností.

K tomu přistupuje ještě osvojení sociální role ve skupině vrstevníků, v třídním kolektivu a ve společnosti vůbec,

Mladým lidem dnes trvá déle než se skutečně stanou samostatnými.

Zvláště obtížná situace je u dětí a mladých lidí ze sociálně znevýhodněného prostředí.

Tyto skutečnosti se odrážejí v pocitu nejistoty, ztrátu důvěry ve stávající rozhodovací systémy a v odstupu od běžných forem účasti na veřejném životě.

Část mladých lidí hledá únik před realitou života v alkoholu, drogách a extrémních projevech nejružnějších názorových skupin. Škola, která má velký podíl na formaci mladého člověka, v současnosti nehraje již tak integrující úlohu.

Můžeme ale konstatovat, že narůstá počet škol, které svým svěřencům chtějí předat nejen potřebné školní znalosti, ale také je vychovávat. Pomoci jim najít smysl života a vytvořit si hodnotový žebříček, se kterým umí dále pracovat.

V rámci programu dochází k silné interakci a růstu žáků na poli týmové spolupráce a postavení v třídním kolektivu, což je základ pro úspěšné osvojování dovedností a znalostí, stejně tak k celostnímu růstu osobnostních rysů žáků. (Formulář žádosti o finanční podporu z OP RLZ, 2006, 27)

2 Klíčové kompetence

Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Ve školním vzdělávání nabývá v dnešní době na významu. „Získávání klíčových kompetencí je celoživotní proces, který je udržován dynamikou nového učení a přeučování.“(Richter, Schlüsselqualifikationen, 1995, 26).

Dle Klimeše (1998) je kompetence definována jako pravomoc nebo rozsah pravomoci a také způsobilost.

Proces učení a nabývání nových kompetencí není možné ukončit. Klíčové kompetence tak vybízejí k celoživotnímu učení, k procesům stálých změn a možnostem dalšího rozvoje osob a společnosti.

Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání a úspěšnému životu a k posilování funkcí občanské společnosti.

Vymezení klíčových kompetencí je velmi mnohohrstevnaté a zasahuje do mnoha oblastí lidských činností. Nejvíce se dotýká rozvoje a vzdělávání. Úkolem školy je zprostředkování vědomostí, dovedností a schopností a výchova žáků. Vyučování je vždy spojeno s výchovou.

Smyslem a cílem vzdělávání je vybavit všechny žáky souborem klíčových kompetencí na úrovni, která je pro ně dosažitelná a připravit je tak na další vzdělávání a uplatnění ve společnosti.

Osvojování klíčových kompetencí je proces dlouhodobý a složitý, který má svůj počátek v předškolním vzdělávání, pokračuje v základním a středním vzdělávání a postupně se dotváří v dalším průběhu života. Úroveň klíčových kompetencí, kterou žáci dosáhnou na konci základního vzdělání nelze ještě považovat za ukončenou, ale získané klíčové kompetence tvoří nezapomenutelný základ života pro celoživotní učení, vstup do života a do pracovního procesu.

Dle Belze může být nabytí klíčových kompetencí podnětem ke změněnému postoji k nezaměstnanosti, protože klíčové kompetence zahrnují vedle orientace na trh práce také orientaci na osobnost.

Klíčové kompetence nestojí vedle sebe izolovaně, různými způsoby se prolínají, jsou multifunkční, mají nadpředmětovou hodnotu a lze je získat vždy jen jako výsledek celkového procesu vzdělávání. Proto k jejich utváření a rozvíjení musí směřovat a přispívat veškerý vzdělávací obsah i aktivity a činnosti, které ve škole probíhají. Kompetence sestávají z různých schopností a jejich vzájemného ovlivňování. Získávají se reflexivně. Reflexe je rozhodujícím momentem při získávání klíčových kompetencí. Reflexe se vlastně může plně uskutečňovat pouze při společné činnosti s dalšími lidmi. Proto je učení ve skupinách

V etapě základního vzdělávání jsou za klíčové považovány:

- 1. Kompetence k učení
- 2. Kompetence k řešení problémů
- 3. Kompetence komunikativní
- 4. Kompetence sociální a personální
- 5. Kompetence občanské
- 6. Kompetence pracovní

2.1 Kompetence k učení

Na konci základního vzdělání žák:

- Vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie, plánuje, organizuje a řídí vlastní učení, projevuje ochotu věnovat se dalšímu studiu a celoživotnímu učení.
- Vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využije v procesu učení, tvůrčích činnostech a v praktickém životě.
- Operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy.

- Samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje v nich závěry pro využití v budoucnosti.
- Poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení, posoudí vlastní pokrok a určí překážky či problémy bránící učení, naplánuje si, jakým způsobem by mohl své učení zdokonalit, kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich.

2.2 Kompetence k řešení problémů

Na konci základního vzdělání žák:

- Vnímá nejrůznější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplánuje způsob řešení problémů a využije k tomu vlastního úsudku a zkušenosti.
- Vyhledá informace vhodné k řešení problémů, nabízí jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným, nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problémů.
- Samostatně řeší problémy, volí vhodné způsoby řešení, užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy.
- Ověřuje prakticky správnost řešení problémů a osvědčené postupy aplikuje při řešení obdobných nebo nových problémových situací, sleduje vlastní pokrok při zdolávání problémů.
- Kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí.

2.3 Kompetence komunikativní

Na konci základního vzdělání žák:

- Formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu.
- Naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuze, obhájí svůj názor a vhodně argumentuje.

- Rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění.
- Využívá afirmační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem.
- Využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi.

2.4 Kompetence sociální a personální

Na konci základního vzdělání žák:

- Účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.
- Podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo si o ni požádá.
- Přispívá k diskuzi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají dělají.
- Vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj, ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty.

2.5 Kompetence občanské

Na konci základního vzdělání žák:

- Respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si

povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí.

- Chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu.
- Rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích, které ohrožují život a zdraví člověka.
- Respektuje a ocení naše tradice a kulturní a historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit.
- Chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitu životního prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti.

2.6 Kompetence pracovní

Na konci základního vzdělání žák:

- Používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky.
- Přistupuje k výsledkům pracovní činnosti, nejen z hlediska kvality, funkčnosti, hospodárnosti a společenského významu, ale i z hlediska ochrany svého zdraví druhých, ochrany životního prostředí i ochrany kulturních a společenských hodnot.
- Využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech v zájmu vlastního rozvoje i své přípravy na budoucnost, činí podložená rozhodnutí o dalším vzdělávání a profesním zaměření.
- Orientuje se v základních aktivitách potřebných k uskutečnění podnikatelského záměru a k jeho realizaci, chápe podstatu, cíl a riziko podnikání, rozvíjí své podnikatelské myšlení.

Kompetence sestávají z různých schopností a z jejich vzájemného ovlivňování. Získávají se reflexivně. Reflexe je rozhodujícím momentem při získávání klíčových kompetencí. Ta se může plně uskutečňovat pouze při společné činnosti s dalšími lidmi. Proto je učení ve skupinách základním předpokladem pro osvojení klíčových kompetencí.

3 Metody práce

Klíčových kompetencí lze nabýt pouze ve skupinách, tzn. při vzájemném kontaktu a jednání s druhými.

Vztahy s druhými jsou rozhodující pro socializaci jednotlivce, tzn. pro schopnost vyznat se ve vlastní existenci a v existenci svého okolí a být ve vzájemném souladu. Tento proces se nazývá socializací. Socializací se obecně rozumí proces přenášení dispozic k chování, přesněji hodnotových orientací, norem, poznatků a motivací, přes socializátory (rodiče, učitele, kamarády...) na socializované (školáky...).

3.1 Skupinové učení

Člověk jako individuum žije v rozsáhlé síti vztahů s ostatními lidmi a svým okolím. Tyto vztahy jsou od narození rozhodující pro socializaci jednotlivce, tzn. pro schopnost vyznat se ve vlastní existenci a v existenci svého okolí a být ve vzájemném souladu. (Belz, 2001, 37). Je tedy zřejmé, že socializace člověka se uskutečňuje ve skupinách. Skupina vytváří místo pro učení, slouží k rozvoji jednotlivce. Ten může vědomě prožívat a utvářet vlastní identitu, vlastní já.

Účastník se ve skupině vidí svými očima a očima skupiny a pozvolna tak objevuje vlastní identitu. Skupina jako místo učení slouží rozvoji osobnosti jednotlivce, který pak může vědoměji prožívat a utvářet svoji identitu. „Člověk s prostřednictvím ty stává já.“ (Buber, Battegay, Der Mensch in der Gruppe, 1974, 17).

Pomocí neustálé zpětné vazby mezi členy je jednotlivci umožněn přístup k té části sebe samého, kterou nezná, kterou však ostatní znají velmi dobře.

Kompetence sestávají z různých schopností a jejich vzájemného ovlivňování. Získávají se reflexivně. Reflexe je rozhodujícím momentem při získávání klíčových kompetencí. Reflexe se vlastně může plně uskutečňovat pouze při společné činnosti s dalšími lidmi. Proto je učení ve skupinách také základním předpokladem pro osvojení klíčových kompetencí.“ (Belz, Siegrist, 2001, 166)

Reflexe a zpětná vazba patří mezi neodmyslitelné prvky interaktivních kurzů a jsou

ústředními používanými metodami.

Komunikace ve skupině je založena na právu každého jednotlivce být uznáván a slyšen, zvyšuje šanci, že účastníci budou schopni poznat a řešit své vlastní problémy i problémy skupiny.

Učení ve skupinách umožňuje jednotlivci rozlišovat oblast prožitků a zkušeností a zprostředkovává tak nové poznání.

Dává tím příležitost orientovat se ve světě nově a s větší vyzrálostí.

Záměrem vzdělávání v interpersonální oblasti je podporovat utváření vztahů dítěte k jinému dítěti či dospělému, posilovat, kultivovat a obohacovat jejich vzájemnou komunikaci a zajišťovat pohodu těchto vztahů. I k tomuto cíli směřuje osvojování a trénování klíčových kompetencí. Tyto procesy se mohou uskutečňovat pouze v přímém vzájemném kontaktu s jinými. Tím se stává skupinová práce pro nácvik klíčových kompetencí nezbytnou. (Fichnová, Szobiová, 2007, 14)

3.2 Salesiánský preventivní systém

Pedagogické principy používané na interaktivních zážitkových dnech jsou opřeny o prvky preventivního výchovného systému. Zakladatel tohoto pedagogického směru, italský kněz Giovanni Bosco, který pokládal pedagogický přístup k mladým lidem za zcela osobní, říkal: „Moje pedagogika je dcerou lásky.“

Na preventivní systém se můžeme dívat jako na určitou výchovnou techniku, metodu, styl, který pedagog používá v době svého zaměstnání, anebo jako na něco, co proniká celý život, smýšlení a postoje vychovatele, mění ho a stává se jeho spiritualitou.

Výchova bez ducha není žádná výchova. Nejde nám jen o to, aby se děti, které k nám chodí, mohli bez problémů zapojit do společnosti ostatních lidí (socializace). Ačkoli je socializace často tím bezprostředním (a ne vždy lehce dosažitelným) cílem, jde nám o něco víc: chceme, aby se dětem život „vyvedl“ a aby byly šťastné. Aby život nejen „přežily“, ale také naplno prožily. To je možné, pokud najdou děti něco, pro co mohou žít. Pokud najdou někoho, koho mohou mít rády a něco, pro co se vyplatí „investovat“

svůj život. Lidé prožijí svůj život naplno, pokud objeví smysl života. Tento smysl si nemohou sami vymyslet. Ten musí objevit a my jim v tom máme pomoci. (Kaplánek, <http://www.sdb.cz/ke-stazeni/odborne-seminare/>)

Postoj ke zlu, pro který se Don Bosco rozhodl, byl předcházet mu, nedat mu příležitost. Počítal tedy s mladickou nezkušeností, nerozvážností, lehkomyšlností, která neumí ještě domyslet následky svého konání. Když je zde řeč o zlu, rozumíme tím všechno, co nepříznivě působí na vývoj mladého člověka. Nemůžeme pochybovat o tom, že je lepší a zdravější předejít úrazu, než ho léčit. To první vyžaduje mnohem více pozornosti a námahy, protože nevíme přesně kde, kdy a jak může k úrazu dojít, ale po úrazu víme přesně co máme léčit.

Represivní systém:

- předloží a vysvětlí pravidla
- dohlíží, aby se pravidla přesně zachovávala
- pedagog je přísný, vyhýbá se důvěrnému vztahu k žákům, aby se tím nesnížila jeho autorita
- zachovává si odstup, objevuje se mezi žáky jen tehdy, když je to nutné, když je potřeba zjednat pořádek
- tento systém je pro pedagoga poměrně jednoduchý a pohodlný, osvědčuje se u dospělých, kteří sami vědí, co mají a co nemají dělat (například v kasárnách).

Preventivní systém:

- předloží a vysvětlí pravidla
- nejenom dohlíží, ale stará se, aby se pravidla zachovávala, a to tak, že počítá s mladickou nezkušeností a nerozvážností, a proto se snaží zabránit veškerým příležitostem k přestupkům
- prostředkem k tomu je laskavá přítomnost a účast v celém životě žáka radou, upozorněním, povzbuzením, napomenutím, dobrým příkladem
- systém je lehký pro žáky a těžší pro pedagogy a osvědčuje se především u mladých, kteří jsou pro svůj věk povrchní, lehkomyšní a proto ohroženější

Obrazně řečeno: podstatný rozdíl je především v předsunuté pozici pedagoga, dobrého pastýře, který jde před svými ovečkami a vede je. Pedagog v preventivním systému stojí před pravidly. Při represivním systému jsou nejprve předpisy, a až potom učitel. Zde jde pastýř za ovečkami, žene je a zřejmě se neobejde bez biče. Ale nevíme, nač by byl bič pastýři, který jde před ovečkami.

Základní principy salesiánské výchovné a vzdělávací činnosti:

- Preventivní kritérium: vychází z předpokladu, že v každém člověku je dobro, je potřeba je hledat, posílit a rozvíjet.
- Integrovaný rozvoj: cílem je rozvoj člověka ve všech oblastech jeho lidství-fyzický, psychický, duševní a duchovní.
- Osobní vztah: jedná se o pomáhající vztah ze strany pedagoga (učitele, lektora, vychovatele), který klade důraz na hodnoty úcty a citu, díky tomuto přístupu se odbourávají obranné mechanismy na straně žáka (vychovávaného).
- Rodinný duch: vytváříme otevřené a přijímající prostředí, je to prostředí bezpečí.

Není důležitý program a aktivita, ale osobní vztah k mladému člověku, který se utváří účastní na programech.

Mladí lidé se aktivně podílejí na spoluvytváření programu, nejsou pasivními účastníky, ale nositeli, původci činnosti.

Skupina se svou dynamikou a vztahy jsou důležitým nástrojem socializace mladého člověka, pomáhají mu vrůst do společnosti, ve svých programech se salesiáni snaží o resocializaci sociální výchovy.

Salesiáni se zaměřují na mládež na okraji. Jedná se o děti a mládež, kteří jsou z různých důvodů (nefunkční rodina, potíže se sebezpřijetím a navazováním vztahů...) vyloučeni na okraj třídy.

Snaží se jim pomoci při sociálním začleňování do třídy a ve spolupráci s učiteli je chrání

před sociálním vyloučením. Cílem je zapojení do života třídy i běžného života společnosti.

Naopak žáky s vysokým statusem ve třídě motivují k přijetí všech svých spolužáků, zvláště těch, kteří se do třídního kolektivu sami nedostanou.

3.3 Zážitková pedagogika

O zážitkové pedagogice již byla napsáno nesčetné množství publikací. Zejména v posledních letech zažívá v našem prostředí velký rozkvět.

Cílem této bakalářské práce není osvěta zážitkové pedagogiky, ale protože je jednou z forem a principů, se kterými salesiáni také pracují, je dobré krátké přiblížení.

Zážitková pedagogika působí na člověka v těchto oblastech:

- rozvoj intelektu (paměť, smyslové vnímání, pozornost, důvtip, logické myšlení, taktika, strategie, kombinační schopnosti)
- rozvoj tvořivosti (imaginace, představivost, fantazie, originální, netradiční postupy)
- rozvoj sociálních dovedností (komunikace, kooperace, týmová spolupráce, rétorika, argumentace, diskuze, zodpovědnost, asertivita)
- rozvoj motoriky, pohybových dovedností (rychlost, síla, vytrvalost, odvaha)
- sebepojetí (sebepoznání, sebepřekonání, bourání psych.bariér, sebedůvěra, psych.síla, samostatnost)

Jedním ze základních prvků zážitkového učení je tzv. Kolbův cyklus učení. Popisuje jak zpracovat zážitek a jak si z něj odnést co nejhodnotnější zkušenost.

Jsme-li schopni u účastníků zajistit, aby prošli všemi fázemi učení, bude naše činnost nejefektivnější.

Schéma Kolbeho cyklu vychází z obecné strategie lidského učení, jak jej pojmenoval americký psycholog David A.Kolb, společně s Rogerem Fryem:

1. Proběhne akce, úkol, hra: ta je sama o sobě zdrojem zážitků a inspirace, pro získání poznatků je však třeba je vědomě zpracovat.

2. Ohlédnutí: situaci je nejprve potřeba zmapovat, uvědomit si podstatné momenty činnosti a z mozaiky zážitků jednotlivců si udělat komplexní obraz o tom, co se odehrálo. Teprve s tímto materiálem se můžeme pustit do efektivního hodnocení.

3. Zhodnocení: aktivita je zhodnocena, jsou vyvozeny závěry: "Co jsme udělali dobře a co špatně? Co je třeba změnit, aby podobná činnost příště proběhla lépe?"

Zážitky jsou převedeny na principy chování a skupinového fungování, aby je bylo možné použít v další akci.

4. Plán pro příště: zahrnuje doporučení pro další činnost. Měl by být stručný a co nejkonkrétnější.

3.3.1 Rozšiřování komfortní zóny

Abychom účastníky mohli pomocí metod zážitkové pedagogiky rozvíjet pozitivním směrem, musíme jim zajistit několik základních potřeb pro jejich bezpečný rozvoj. Jedná se o propojení hranic komfortu člověka s bezpečnou mírou učení a dobrodružství, tento stav lze velmi dobře pozorovat na modelu stavu plynutí dle Czikszentmihalyi a modelu zón komfortu a bezpečí. Proudění je stav nejvyššího vyjádření emoční inteligence, při němž dochází k dokonalému zapojení emocí do služeb určité aktivity nebo učení. Stav proudění vzniká jedině tehdy, když určitá aktivita plně zaměstnává všechny schopnosti člověka. Pokud je činnost příliš jednoduchá, nudíme se. Je-li naopak náročná vzbuzuje v nás spíše úzkost. Stav proudění vzniká někde v oblasti mezi nudou a úzkostí. (Hanuš, R., Chytilová L., 2009, 56)

Každý člověk během svého vývoje vstřebává informace, učí se dovednostem, získává zkušenosti (pozitivní či negativní), pěstuje své modely chování a komunikace, buduje svůj hodnotový žebříček, objevuje své cíle a smysl života, tím vším kolem sebe vytváří

„zónu – bublinu“ komfortu, jinak řečeno zónu zkušenosti a bezpečnosti. (Hanuš, R., Chytilová, L., 2009, 85)

Dalším důležitým rozměrem je nastavení bezpečného prostředí pro každého účastníka. Model zón komfortu a stresu předpokládá, že se během svého vývoje každý učí dovednostem, získává zkušenosti (pozitivní, či negativní), vypěstovává si své modely chování i komunikace a buduje si svůj hodnotový žebříček. Také objevuje své cíle a smysl života a tím vším kolem sebe vytváří zónu komfortu, jinak řečeno zónu zkušenosti a bezpečnosti, to znamená, že vše, co je v této zóně obsaženo, je člověkem vstřebáno, „zvnitřněno“ a při dalším setkání jej to nemůže překvapit a jedinec má již na danou situaci připraven model řešení. Pokud však z této zóny vykročí do oblasti nepoznaného, dostane se do oblasti, která se nazývá růstovou, nebo-li rozvojovou.

Přechod z jedné zóny do druhé je pro člověka "stimulující, rušivý, proaktivní". Zóna se chová jako dynamický systém.

Při vystavení klienta riziku se zóna rozpíná v oblastech, na které pedagog působí.

Naopak pokud některou z rozvinutých schopností či dovedností dlouhodobě neužíváme, klesá získaný stav na původní hodnoty, popřípadě i níže." (Hanuš, in press).

Úkolem pedagoga je připravit takové riziko, které účastník vnímá subjektivně jako vysoké, ale objektivně nehrozí žádné nebezpečí úrazu (psychického či fyzického).

3.3.2 Bezpečné prostředí

Nastolení bezpečného prostředí při práci se skupinou je jedním z klíčových prvků pro její efektivní fungování. Správně nastavené bezpečné prostředí dává prostor každému jedinci se bez obav z reakcí okolí projevit a také je prostorem pro dosažení maximální efektivity učení. (Jaroš, A., 2010, 51)

Dle Marka Hermana (2008, 229) je právě vytvoření neohrožujícího prostředí první podmínkou pro naše fungování. Teprve když se dítě ve své třídě nebojí a nic ho neohrožuje, může se efektivně učit. Ve třídě je za vytvoření a udržení neohrožujícího prostředí zodpovědný učitel.

Účastníci by se při programech měli cítit bezpečně, neměl by zde panovat strach z

neúspěchu, posměchu či selhání. Dbáme na to, aby se účastníci necítili hloupě, nepatříčně, nebyli zbytečně vystavováni pro ně nepříjemným situacím.

Samozřejmě, že absolutní bezpečné prostředí je ideální stav, který může těžko nastat, ale je důležité uvědomění si této situace a maximální snahy k dosažení ideálu.

Abychom se k tomuto ideálnímu stavu přiblížili co nejvíce, je třeba stanovit hned na začátku programu pravidla.

V ideálním případě se na jejich stanovení zapojují aktivně sami účastníci společně s lektory kurzu.

Ujasněná a společně vytvořená základní pravidla společného soužití, jejich vlídné, ale důsledné dodržování, to vše přispívá k neohrožujícímu prostředí v rodině, ve třídě, na pracovišti....

Odměnou mohou být spokojené děti, které se nebojí projevit, vyjádřit svůj názor, byť odlišný od skupiny.

3.3.3 Pravidla

Pro nastavení bezpečného prostředí, tedy prostředí, které je tvůrčí a příjemné, je potřeba vnést pravidla. Nemluvíme zde o pravidlech, která jsou přísně nařízená a pouze formálně přečtená. Jde o pravidla, která jsou aktivně vytvářena společně s celou skupinou.

Je to jeden ze základních prvků nastavení bezpečného a tvůrčího prostředí.

Ze zkušenosti víme, že pravidla, na jejichž vytváření se účastníci sami aktivně podílí, jsou daleko lépe přijímána a akceptována, než pravidla předem stanovená.

Je samozřejmé, že taková pravidla vytváříme na úvodu kurzu a jsou platná pro všechny, pedagogy, či lektory kurzu nevyjímaje. Na úvod dětem vysvětlíme, proč je stanovení pravidel dobré. Pravidla platí po celou dobu trvání kurzu. Samozřejmě je možné vybraná určená pravidla zachovat a převést do školního prostředí.

Příklady vytvářených pravidel účastníků kurzů Interaktivního rozvoje klíčových kompetencí v Domě Ignáce Stuchlého ve Fryštáku:

- Co se řekne uvnitř skupiny, to v ní také zůstane.

- Oslovujeme se křestním jménem.
- Když jeden mluví, ostatní mu naslouchají.
- Pokusíme se nepoužívat sprostá slova a výrazy.

Na jednom adaptačním kurzu, určeném pro studenty Teologické fakulty v Českých Budějovicích, zaznělo při vytváření společných zásad toto pravidlo, na které jsem nikdy nezapomněla:

"Hejno letí tak rychle, jak letí jeho poslední člen."

4 Salesiáni Dona Boska

Společnost svatého Františka Saleského (Salesiáni Dona Boska, SDB) je kongregace v katolické církvi. Zakladatelem salesiánů je italský kněz Jan Bosko_(1815-1888). Od roku 1927 působí salesiáni i u nás. Do republiky je přivedl P. Ignác Stuchlý. Po svatém Františku Saleském, biskupovi ze 16. století, kterého Don Bosco obdivoval pro jeho velkou laskavost a vlídnost k lidem, mají své jméno. Kongregace se věnuje výchově mládeže. Za tímto účelem salesiáni provozují střediska mládeže, oratoře, kroužky, kluby, tábory, chaloupky a podobné aktivity.

4.1 Oblasti působení salesiánů:

Sociální, náboženská, kulturní, pedagogická a materiální pomoc mládeži:

- Střediska mládeže
- Víkendové a prázdninové akce
- Školy a učňovská střediska
- Internáty
- Práce pro mládež na okraji společnosti
- Misie a sociální pomoc rozvojovým zemím
- Sdělovací prostředky
- Farnosti

Kromě salesiánů vznikla celá řada podobných společenství, která se inspirovala ideály Dona Boska a stejně jako salesiáni pracují po celém světě. Salesiáni dostali do správy některé farnosti, v roce 2006 byla zřízena salesiánská televize NOE, kromě ní mají salesiáni také na starost radio Proglas a nakladatelství Portál, které vydává rovněž řadu

odborných publikací na témata psychologická a pedagogická. Jedná se o pedagogiku volného času, sociální pedagogiku, obecnou či vývojovou psychologii a řadu dalších odvětví. Salesiáni pracují také ve školské sféře.

V Praze spravují Vyšší odbornou školu pedagogickou a teologickou – Jabok – a působí rovněž na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a Cyrilometodějské teologické fakultě univerzity Palackého v Olomouci. (Osoha,

4.2 Dům Ignáce Stuchlého SKM ve Fryštáku

Dům Ignáce Stuchlého (dále jen DIS) - Salesiánský klub mládeže o.s. ve Fryštáku, je pobytovým výchovně vzdělávacím zařízením pro mládež.

Je organizační jednotkou občanského sdružení „Salesiánské kluby mládeže“ schváleného MVČR pod registračním číslem II/s-OS/1-30 238/96-R. Jedná se o samostatný právní a ekonomický subjekt.

DIS připravuje několikadenní programové pobyty pro třídy základních a středních škol - Orientační dny®, dále otevřenou nabídku víkendových a prázdninových programů pro mladé lidi od 15 let a organizaci volnočasových aktivit pro místní děti a mládež – DISklub.

Kromě toho nabízí své prostory dalším skupinám a organizacím, které pracují ve výchovné, vzdělávací a sociální oblasti.

Orientační dny® jsou souhrnným názvem programů pro školy, do kterých patří v první řadě Adaptační kurzy a Orientační dny®.

Adaptační kurzy jsou 3-5 denní kurzy pro studenty prvních ročníků středních i vysokých škol, které studenti absolvují na začátku studia. Jejich cílem vzájemné poznávání studentů a vytvoření kvalitního třídního kolektivu.

Orientační dny® jsou zpravidla třídní kurzy pro studenty všech ročníků středních škol a pro žáky druhého stupně ZŠ. Patří mezi specifické programy primární prevence sociálně patologických jevů dětí a mládeže. Pomáhají žákům a studentům rozvíjet klíčové kompetence, zejména kompetence komunikativní, sociální a personální a občanské.

Orientační dny® jsou odpovědí na potřeby škol v průřezových tématech RVP, zejména v tématech osobnostní a sociální výchova, multikulturní výchova, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, enviromentální výchova.

5 Orientační dny®

Projekt Orientačních dnů® vychází ze stejnojmenného projektu Orientierungstage, který existuje ve Spolkové republice Německo a v Rakousku již více než 20 let.

V Domě Ignáce Stuchlého mají programy pro školy již třináctiletou tradici. První kurzy byly nastartovány v roce 1998.

Orientační dny® (dále jen OD) jsou prostorem, který může pomoci žákům aktivní formou získávat základní orientaci pro život. (Martínek, 1999). V doprovodu zkušených pracovníků s mládeží přemýšlejí o svých životních názorech, svobodně se vyjadřují k tématům, která je zajímají, učí se obhájit svůj názor před vrstevníky a zároveň jim naslouchat a respektovat odlišné názory. Mají čas se zastavit, zamyslet se, pohlédnout na své problémy s odstupem a případně se rozhodnout pro další životní krok či směr. OD tak významným způsobem pomáhají k růstu osobnosti mladého člověka. Témata OD jsou obsažena i v osnovách občanské nauky a základu společenských věd a mohou být specifickým doplněním výuky tohoto vyučovacího předmětu. Napomáhají i výchovnému úsilí pedagogům, kteří při nich vidí své žáky v jiných rolích než ve škole a mají možnost je lépe poznat.

Orientační dny® patří mezi specializované programy primární prevence dlouhodobého charakteru v rámci kontaktní práce na školách. (Program rozvoje územního obvodu Zlínského kraje, bod 3.5, Prevence sociálně patologických jevů (u orientačních dnů).

V čem se program IRKK odlišuje od klasických Orientačních dnů®? Kurzy, které se zahrnují do projektu Interaktivní rozvoj klíčových kompetencí pro žáky II.stupně ZŠ nejsou žádnou novinkou. Tematicky navazují na Rámcový vzdělávací program pro základní a gymnaziální vzdělávání a pro střední odborné vzdělávání.

Inovativnost kurzů spočívá v cíleném rozvoji klíčových kompetencí v třídních kolektivech. Rozvoj kompetencí bývá často chápán nikoliv jako cíl vyučování, ale jako vedlejší efekt. Program přispívá k inovaci postojů pedagogů přímým zapojením do vytváření metodických prvků.

Další inovativnost spočívá v rozvoji aktivního učení. Při konzultaci s pedagogem je zvoleno nejvhodnější téma pro třídu, které je pak během kurzu v Domě Ignáce

Stuchlého lektory zpracováno, či osloveno tak, aby v něm pedagogové po návratu do školy mohli dále pokračovat, navázat na něj.

Po domluvě je také možné pobytem ve Fryštáku téma, které bylo probíráno ve škole pedagogem, ukončit, uzavřít.

Nabízené tematické okruhy:

- sám sobě přítelem a rádcem (sebepoznání, sebedřívětí, strachy, komplexy)
- moji "lidičkové" (vztahy, které mě drtí, povznášejí)
- sním až přijde on, mého srdce šampión! (láska, partnerství, sexualita, muži x ženy)
- věřím, tedy jsem! (Bůh, víra, církve)
- bez trávy, cigaret a piva? No, vy jste se zbláznili!
- nevěřím ti, protože tě neznám! (rozdíly kultur, ras a náboženství)
- moje třída, moje parta!
- zdravý životní styl (volný čas a jeho tvořivé využití, pohyb..)
- co z tebe jednou bude? (schopnosti, škola, zaměstnání, povolání)

OD se účastní s každou třídou zpravidla dva pedagogové, z nichž jeden by měl být třídní učitel. Pedagogický doprovod se může účastnit všech částí programu s výjimkou tematické práce, aby se u žáka předešlo možným zábránám při vyjádření vlastního názoru. Pedagogové jsou o průběhu programu pravidelně informováni.

Účastí na programu navozují neformální vztahy s dětmi, poznávají je po jiné stránce, navozují bližší kontakt. Účast učitelů na programu bývá žáky zpravidla přijímána velmi pozitivně.

5.1 Spolupráce se školami

První kontakt školy s Domem Ignáce Stuchlého je obvykle učiněn na základě doporučení výchovného poradce školy, který má s kurzy této organizace dobré zkušenosti.

Na setkání se zástupci školy (ředitelem školy a výchovným poradcem) jsou možnosti

programu představeny a dohodnou se pilotní kurzy pro konkrétní třídy. Na základě oboustranně dobré zkušenosti může spolupráce pokračovat navazujícími kurzy či speciálními programy, dle domluvy.

5.2 Možnosti spolupráce Domu Ignáce Stuchlého a školy

Existuje zde několik možných variant:

- Jednorázové interaktivní zážitkové kurzy bez přímé návaznosti na výuku ve škole: jsou to kurzy, kde je hlavním cílem stmelení třídního kolektivu se zaměřením na témata, která si volí žáci sami.
- Interaktivní zážitkové kurzy s návazností na další rozvíjení tématu ve škole: jedná se o efektivní využití možností školního vzdělávacího programu. Je zde větší podíl samotné školy, která vybírá témata z průřezových oblastí osobnostní a sociální výchovy nebo multikulturní výchovy pro společnou práci. Interaktivní zážitkový kurz na zvolené téma může být buď vstupem do tématu, tzv. startovací kurz, nebo může téma uzavírat jako závěrečný kurz.
- Kurzy uskutečněné v prostředí školy: někdy se jeví výhodné uskutečnit interaktivní kurz v prostředí školy pro větší identifikaci žáků se samotnou školou.
- Projektové dny: uskutečňují se ve škole podle plánu školního vzdělávacího programu pro jednu třídu, celý ročník, celý první nebo druhý stupeň ZŠ, zde mohou lektori z Domu Ignáce Stuchlého pomoci s přípravou a realizací programu.
- Metodické prvky ve výuce: ve vzájemné komunikaci pedagogů ve škole a v Domě Ignáce Stuchlého objevujeme nové prvky a formy vyučování, využíváme zážitkové pedagogiky, kdy prostřednictvím zajímavých aktivit dochází k rozvíjení klíčových kompetencí. Vytvořené metodické prvky, které jsou prakticky prověřené, si vzájemně předáváme mezi spolupracujícími školami.

5.3 Opakovaný kontakt s žáky během studia

Klíčovým faktorem naší spolupráce se školou je opakovaný kontakt se žáky během základní školní docházky nebo později studia na střední škole.

Žáci během studia absolvují několik různě zaměřených kurzů.

Prvním kontaktem je adaptační kurz na počátku života nové třídy (6.třída), potom v dalších ročnících absolvují kurzy tematicky zaměřené. Některé třídy absolvují svůj pobyt na středisku až čtyřikrát.

5.4 Přednosti opakovaného kontaktu

- Lektoři, pedagogové a učitelé se znají, mají mezi sebou již vytvořené osobní vztahy.
- Zásadně se zvyšuje efektivita výchovného působení.
- Žáci nacházejí nové možnosti obnovy narušených vzájemných vztahů.
- Vytváří a udržuje se pozitivní klima ve třídě a škole.
- Umožňuje oslovit náročnější témata.
- Po vydařeném kurzu si žáci často sami vyžádají další pobyt v Domě Ignáce Stuchlého v následujícím ročníku studia.

6 Osobnostní a sociální výchova

Osobnostní a sociální výchova (OSV) je od září 2007 povinným obsahem vzdělávání na všech základních školách a osmiletých gymnáziích v České republice. Jedná se o tzv. průřezové téma, které má prostupovat celou školní výukou od 1. do 9. třídy napříč předměty, projekty, semináři a školními prožitkovými kurzy.

Osobnostní a sociální výchova se zaměřuje na rozvoj osobnosti, sociálních dovedností a morálních postojů žáků ve škole. V popředí stojí právě rozvoj klíčových životních dovedností či životních kompetencí pro každý den. Používá praktické prožitkové metody vyučování.

Někteří učitelé a ředitelé škol považují osobnostní a sociální výchovu za natolik důležitou, že na ní zakládají svůj školní vzdělávací program. OSV vnímají nejen jako příležitost k rozvíjení osobnosti žáků a dobrých mezilidských vztahů ve třídách, ale také jako základní podmínku efektivního vyučování.

6.1 Sociální skupina

Během kurzu pracujeme s malou sociální skupinou, kterou v tomto případě představuje školní třída. Velikost této skupiny může být různá, setkáváme se s třídami, které mají menší počet žáků daný svým zacílením. Základní škola Integra Vsetín, která se interaktivních kurzů také účastní, se snaží o integraci žáků s nejrůznějším handicapem, tím je také dán nižší počet žáků ve třídě. Mluvíme zde např. o 12-ti členné třídě, setkali jsme se ovšem i se 7-mi člennou třídou. Obvyklejší je třída s počtem žáků do 30.

Ve třídách dochází při každodennímu styku k pravidelnému vzájemnému kontaktu všech se všemi, ať už formou verbální, či neverbální. Základním kontaktem je zde komunikace. Dle Schulze můžeme v malé sociální skupině pozorovat tři prvky: nutnost členství, nutnost určité kontroly a potřebu vzájemné blízkosti.

Již při prvním kontaktu lektora se třídou lze vyzorovat a získat velké množství informací. Jednotlivé pozice a role ve třídě, oblíbenost určitých jedinců či naopak

vyskytují-li se ve třídě outsideři. S těmito informacemi pracujeme v průběhu celého kurzu a je samozřejmě naší snahou vytěžit z nich to nejlepší pro skupinu.

Lektor neustále sleduje vývoj skupiny a jeho úkolem je vhodně na tyto změny reagovat, pokusit se vytěžit z nich pro skupinu to nejlepší.

6.2 Skupinová dynamika

Skupinovou dynamikou nazýváme fáze vývoje skupiny. Znalost jednotlivých fází lze využít při dramaturgii interaktivního kurzu. Díky těmto znalostem vhodně zařazujeme programové části podle fáze, ve které se skupina právě nachází. Znalost těchto fází, charakteristik jejich dynamiky pomáhá při plánování, dále při provázení procesem a při vyhodnocování kurzu. Rychlost, jakou skupina vývojovými fázemi prochází, se velmi liší. Skupiny prochází jednotlivými fázemi různě rychle. Všechny fáze jsou pro průběh dalšího dění ve skupině nesmírně důležité.

Vyplatí se věnovat jednotlivým fázím důslednou pozornost.

Obvykle se vývoj skupiny dělí na pět fází:

1. Formování: první vzájemný kontakt členů skupiny, zkoušení, jaké chování si mohou mezi ostatními dovolit. Etapa je ukončena, když se všichni jedinci považují za členy nové skupiny (typická je velká nejasnost skupinových cílů a hodnot, struktura vzájemných vztahů je neurčitá, není stanovena autorita a jedinci neznají způsoby, jak prosazovat svůj vliv).

2. Bouření: období skupinových konfliktů, členové přijali existenci skupiny, ale nejsou vytvořena jednotná pravidla a normy. Etapa končí vyjasněním hierarchie mocenských pozic a autority ve skupině (členové, kteří se prosadili, začínají ovlivňovat svými představami, potřebami, hodnotami a názory ostatní).

3. Normování: rozvoj a stabilizace vztahů mezi jednotlivými členy skupiny, tvoří se soudržnost, je přijat společný cíl skupiny. Etapa končí ustálením vztahů mezi členy a

stabilizací pozic uvnitř skupiny (členové se ve svém chování přizpůsobují všeobecně přijímaným očekáváním, začínáme mluvit o utváření skupinových rolí).

4. Řešení úkolů: realizace pracovních povinností, plnění pracovních úkolů, skupina je plně funkční, uplatňuje se synergický efekt vyplývající ze vzájemné spolupráce.

5. Rozpad: chování členů skupiny je velmi variabilní, někteří se z ukončení skupinové existence radují, jiní prožívají deprese nad ztrátou kontaktů a kamarádů.

Ve všech fázích vývoje skupiny dochází mezi členy k interakcím a komunikacím.

Zážitkově pedagogické projekty inscenují situace, jež skupinovou skupinu urychlují. Celý proces „zrání“ skupiny se zkracuje, lépe se sleduje, ovlivňuje a také do tohoto procesu aktivně zapojuje třídního učitele, či vedoucího.

Každá vývojová fáze skupiny má svou vlastní dynamiku, ke které se musí bezpodmínečně přihlížet. (Belz, 2001, 54).

6.3 Pravidla psychické bezpečnosti OSV

Vytvořit ve třídě atmosféru bezpečí, ve které je možno sdílet osobnostní, sociální a morální témata, může trvat několik měsíců i déle. Většinou se tato pravidla postupně stávají přirozenou součástí školního klimatu. Žáci jsou potom schopni je uplatňovat i samostatně. Může to představovat velký přínos pro jejich další osobní a profesní život. K osvojení těchto pravidel pomáhá, když si je prožijeme sami na sobě, např. během vlastního vzdělávání v OSV. Pracovat s takovými pravidly se může většina z nás naučit. Pokud bychom se však my sami během práce s tématy OSV necítili dobře, nebo pokud se nám dlouhodobé fungování pravidel bezpečnosti nepodaří v konkrétní skupině zajistit, neměli bychom se do OSV vůbec pouštět.

6.4 Základní pravidla psychické bezpečnosti v OSV

Předem žáky seznámíme s nejdůležitějšími pravidly psychické bezpečnosti:

- Žák má právo neúčastnit se konkrétní aktivity (tzv. pravidlo STOP).
- Učitel má právo kdykoli zastavit aktivitu (např. z důvodu bezpečnosti).
- Respektujeme právo na soukromí, o omezeních informujeme předem.
- Jasně strukturujeme aktivity žáků.
- Vytváříme co nejvíce prostoru pro žáky.
- Přemýšlíme o rizicích předem a zohledňujeme je v instrukci.
- Podporujeme a povzbuzujeme žáky, aby projevovali i akceptovali různé názory.
- Při probírání citlivých témat vedeme diskusi na obecnější (méně osobní) úrovni.
- Ošetřujeme emočně vypjaté situace.
- Používáme zpětnou vazbu.
- V případě potřeby operativně zavádíme další pravidla.
- Vzděláváme se v OSV. Pouštíme se jen do těch témat, na která jsme připraveni.

6.5 Osobnost pedagoga (lektora, instruktora)

Pro zážitkovou pedagogiku nevystačíme s tradičními obsahy přípravy pedagogů. Musíme pečlivě zvažovat, které oblasti a jejich poznatky jsou klíčové.

Zážitkový pedagog musí mít předpoklady ve třech klíčových oblastech (Hanuš, in press):

- **Odborná oblast:** pedagogické, obsahové a programové znalosti (metody, formy, prostředky).
- **Oblast znalosti o člověku:** psychologické znalosti (proces učení, pojetí inteligence, aktivity a motivace, potřeby člověka, skupinová dynamika), medicínské (znalosti fyziologické, anatomické, zdravá výživa, zátěž-věk).
- **Organizační oblast:** manažerské znalosti (organizační a ekonomické), projektové znalosti (zásady a principy tvorby dramaturgií k různým cílům), public relations (komunikační dovednosti, osvětlování cílů, objasňování pedagogovy činnosti klientům).

7 Cílová skupina

Cílovou skupinou jsou starší děti a mládež II.stupně ZŠ a nižších ročníků víceletých gymnázií. Jsou to typy škol, které mají schválený Rámcový vzdělávací program.

Zvláštní pozornost je věnována dětem a mládeži s potížemi se sebezpřijetím vlastní osobnosti, s problémy se vřadit mezi skupinu vrstevníků, s problémy v přijetí autority, s problémem nežádoucích závislostí.

Program rozvíjí pouze tvorbu školních vzdělávacích programů, které navazují na Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.

Vychází z reálné situace škol, které začínají zavádět do výuky zásady Rámcově vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a začínají vytvářet školní vzdělávací programy.

Zásady RVP kladou na pedagogy nárok nejen žákům předávat informace, ale rozvíjet jejich dovednosti pro použití těchto informací a dovedností v jejich další praxi. Program je zaměřen na rozvoj metod interaktivního učení, které vedou k rozvoji jednotlivých klíčových kompetencí žáků.

Vychází ze zásad RVP pro základní vzdělávání se zaměřením na rozvoj průřezových témat osobnostní a sociální výchova a multikulturní výchova.

Interaktivní prvky jsou navrhovány s důrazem na rozvoj spolupráce v třídním kolektivu. Z hlediska rozvoje klíčových kompetencí jsou zážitkové a interaktivní prvky velmi efektivní a silně motivují žáky.

7.1 Cíle kurzů IRKK

Cílem programu IRKK je vytváření takových postojů mladých lidí, které je vedou k zodpovědnosti za jejich život a společnost a tím:

- Přispívají ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a rozvoji osobnosti.
- Zvyšují jejich sociální kompetence.

- Vytvářejí a upevňují jejich morální hodnoty.
- Zlepšují klima ve škole.
- Překonávají sociálně patologické jevy ve společnosti.
- Odmítají formy sebedestrukce, projevy agresivity a porušování zákona.
- Podporují aktivní trávení volného času o odpovědnost v partnerských vztazích.

Kurzy mají specifické cíle, které můžeme rozdělit do těchto kategorií:

- Cíle zaměřené na účastníka
- Cíle zaměřené na skupinu
- Univerzální cíle
- Další možné cíle IRKK

7.2 Cíle zaměřené na účastníka

Účastníci mají prostor pro osobní rozvoj, vzdělávají se v určité tématické oblasti a práce je zaměřena na rozvoj klíčových kompetencí. Při naplňování těchto cílů se do programu zařazují aktivity zaměřené na osobnostní výchovu.

7.3 Cíle zaměřené na skupinu

Sleduje se týmová spolupráce, zařazují se aktivity zaměřené na posílení sociálních vazeb ve skupině a na spolupráci jednotlivců.

V programu se tedy hojně užívají hry na rozvoj skupiny. Tento proces je třeba pečlivě sledovat, aby nedocházelo k zařazování náročných her, nebo naopak, aby se nezařazovaly hry nenáročné. Potom by byl rozvoj skupiny pomalý nebo v horším případě žádný. U těchto typů aktivit se většinou po skončení provádějí ohlednutí za hrou (tzv. review), což je samo o sobě nástrojem pro rozvoj skupiny.

7.4 Univerzální cíle

Tyto cíle se odvíjí od zadaného tématu kurzu. Např. pestré a smysluplné trávení volného času, osvojení návyků zdravého životního stylu, apod.

Účastníci mají ještě specifitější, dílčí cíle, které jsou závislé na vybraném tématu, vyspělosti skupiny a mnoha dalších faktorech. Mladým lidem trvá déle, než se stanou nezávislími.

S nezávislostí jdou ruku v ruce i pevné životní postoje, založené na demokratických základech dnešní společnosti. V utváření vlastních postojů a životních názorů se situace mladých lidí liší od minulosti. Je to často proto, že ztrácejí důvěru v rozhodovací systémy, neúčastní se veřejného života nebo je přitahují extrémní výrazové formy, které jsou často na okraji demokratických zvyklostí.

Orientační dny® (už podle názvu) mají pomáhat orientovat se v dnešním světě a vytvořit bezpečný prostor pro diskusi nad tématy, které mladé lidi trápí, nabídnout zažití programů a pomocí následných reflexí si utvořit vlastní názory.

7.5 Další možné cíle IRKK

- vnímání a uvědomění si sebe sama
- vnímání ostatních, vytváření a přijetí skupinou
- rozvoj empatie, citlivosti, vzájemného respektu a upřímnosti
- zjištění problémů členů skupiny či celé třídy, kvality vztahů a atmosféry
- uvědomění si rozdílů ve vnímání a interpretaci symbolů a slov různými lidmi
- uvědomění si kulturní podmíněnosti vnímání
- uvědomění si vztahu mezi vnímáním, kulturou a zkušeností
- rozvoj spolupráce a důvěry ve skupině
- rozvoj neverbální komunikace
- prožití společného úspěchu
- rozvoj kooperativních dovedností a postojů
- rozvoj schopnosti řešit problémy
- přijetí skupinou

- hledání a seznamování se se společnými charakteristikami spolužáků
- rozvoj výtvarných dovedností
- rozvoj dovedností diskutovat a naslouchat
- řešení konfliktů a nesnází, hledání shody, rozvoj vzájemného respektu
- uvědomit si úlohu rodiny při předávání společenských norem a hodnot
- rozvíjet dovednosti argumentace a konstruktivního řešení problémů

Velmi zjednodušeně řečeno, ideálním stavem by bylo, kdyby účastníci po absolvování takového podobného kurzu odjížděli s posílenými vybranými klíčovými kompetencemi, s dobrým pocitem z vlastního aktivního zapojení se do programu a uvědomění si dobrého klimatu ve třídě a pěkných mezilidských vztahů, mezi které samozřejmě patří i vztah s třídním učitelem. Třídní kolektiv pak odjíždí semknutější a je si vědom vlastních kvalit, ze kterých chce do budoucna těžit a pracovat na jejich zlepšení.

8 Cíl a úkoly bakalářské práce

8.1 Cíl

Hlavním cílem bakalářské práce je sestavení modelového scénáře interaktivního kurzu a popis konkrétních vybraných aktivit, které cíleně rozvíjí zvolené klíčové kompetence žáků II.stupně základních škol.

8.2 Úkoly

Pro vypracování bakalářské práce jsem si zvolila tyto úkoly:

- studium a analýza dostupné odborné literatury zabývající se zvoleným tématem
- sběr dostupných informací a materiálů Salesiánů Dona Boska a Domu Ignáce Stuchlého ve Fryštáku
- souhrn získaných poznatků
- výběr vhodných aktivit zaměřených na cílený rozvoj vybraných klíčových kompetencí
- sestavení modelového scénáře

9 Metody

Ke zpracování diplomové práce byly použity tyto metody:

- analýza odborné literatury
- analýza dostupné dokumentace
- pozorování při přípravě a realizaci vlastních kurzů zaměřených na cílený rozvoj klíčových kompetencí
- konzultace a rozhovory s pedagogy ze zapojených škol
- rozhovory s účastníky kurzů
- experiment-modelový kurz

V analytické části bakalářské práce, kdy jsem nejprve charakterizovala vybrané klíčové kompetence, zabývala se interaktivními kurzy a popsala metody práce, jsem čerpala především z dostupné odborné literatury a interních materiálů Domu Ignáce Stuchlého ve Fryštáku.

Informace jsou podloženy interními materiály řádu Salesiánů Dona Boska a mnoholetými zkušenostmi práce s mládeží, která je pro tento řád typická. Interní materiály jsem dostala k dispozici se svolením Salesiánů Dona Boska.

Role, které jsem zaujala během kurzů byly nejen jako pozorovatel, ale i lektor a přímý účastník, zapojený do všech aktivit a modelových situací, které účastníci kurzů vykonávali. Programy a jednotlivé aktivity byly průběžně konzultovány s pedagogy ze zúčastněných škol tak, aby odpovídaly konkrétním potřebám jednotlivých tříd a žáků a splňovaly zacílení kurzů.

Experimentální část popisuje přípravu a realizaci interaktivních kurzů. Výsledkem je modelový kurz, jehož aktivity jsou zaměřeny na cílený rozvoj vybraných klíčových kompetencí. Jejich výběr je podložen jak odbornou literaturou, tak vlastními několikaletými zkušenostmi práce s mládeží, které jsem jako lektor zážitkových kurzů pro mládež i dospělé získala.

10 Příprava a realizace interaktivních zážitkových kurzů

Program je realizován pedagogickým týmem, který tvoří lektoři s pedagogickým vzděláním (obory pedagogika, sociální pedagogika, pedagogika volného času, apod.), studenti příbuzných oborů. Naším cílem je aktivní zapojení samotných učitelů ze škol, jejichž žáci se kurzu zúčastní – především vyučujících předmětů spadajících do zmíněných průřezových témat (OSV a MKV) a třídních učitelů.

V ideálním případě se přípravy a samotné realizace kurzu účastní i pedagogové jednotlivých třídních kolektivů.

Vedoucí programu pro školy se setká se zástupci školy a domluví plán spolupráce na celý školní rok.

Podle zvolené varianty se s výchovným poradcem a třídním učitelem domluví v dostatečném časovém předstihu téma kurzu a cíl, který chceme dosáhnout.

Vedoucí kurzu v komunikaci se členy realizačního týmu včetně zástupce školy navrhne způsob provedení zvolenému tématu kurzu a stěžejní body programu kurzu.

V bezprostřední době vedoucí kurzu spolu s lektory připraví podrobný scénář.

Po kurzu následuje evaluace programu lektory spolu s pedagogy ze zúčastněné školy.

10.1 Skladba programu kurzu

Jedná se o tvůrčí činnost, která je zaměřena nejen na samotnou výstavbu programu, ale zaměřuje se i na další prvky, jako je například atmosféra.

Nutností umění dramaturgie je přistupovat ke každé zakázce a každému cíli maximálně tvořivě a individuálně.

Při tvorbě programu stále myslíme na cíl akce. V první řadě se zabýváme aktivitami, které směřují k naplnění vytyčených cílů.

Až po ujasnění programového základu, jakési kostry, se zabýváme doplněním programu. I výplňové aktivity musí být v souladu s cíli.

Program musí být dostatečně pestrý. Je nutné střídat pohyb a myšlení, napětí a uvolnění, vážnost a recesi, logické myšlení a kreativní tvorbu.

Pestrý a zároveň vyvážený program je nejen zajímavější, ale také lépe naplní většinu cílů zážitkových akcí.

Takový program umožní, aby si každý z účastníků přišel na své, aby měl možnost se něco nového naučit, ale také v něčem vyniknout.

V ideálním případě jsou během kurzu použity takové nástroje, metody a aktivity, díky kterým si studenti mohou uvědomit své přednosti či slabiny a zapracovat na nich.

10.2 Ukázkový scénář

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova

Cíl kurzu:

- 1 Zlepšení a upevnění vztahů ve třídě, vzájemné poznávání spolužáků ve třídě, pozice ve třídě, vytváření skupiny.
- 2 Rozvoj komunikace, sebepoznání a seberozvoj, uvědomění si vlastní hodnoty a vlastních schopností.
- 3 Učit se umět ocenit schopnosti a dovednosti druhých, vnímání ostatních lidí a jejich společných a rozdílných rysů.

Rozvíjené klíčové kompetence:

- 1 kompetence sociální a personální
- 2 kompetence občanské
- 3 kompetence komunikativní
- 4 kompetence k řešení problémů

Časový rámeček kurzu:

3 dny

Kurz je možno zařadit kdykoliv v průběhu školního roku podle návaznosti na právě probírané téma. Je možné téma „nastartovat“ právě na třídením interaktivním zážitkovém kurzu, zařadit ho v průběhu výuky, či naopak pobyt probírané téma uzavřít podle domluvy s vyučujícím.

Struktura kurzu:

- úvod kurzu
- seznamovací aktivity
- zahřívací a kontaktní aktivity
- týmové úkoly, rozvoj spolupráce ve skupině
- program zaměřený na jednotlivce, sebepoznání, uvědomění si sám sebe
- zábavný oddychový program vytvořený samotnými žáky
- program zaměřený na vnímání ostatních, uvědomování si jejich kvalit
- závěr kurzu, závěrečné hodnocení programu

10.2.1 Dopoledne 1. den

Úvod kurzu, přivítání

Třídu vítáme již na náměstí u autobusu. Snažíme se žákům jejich příjezd a příchod na středisko nějak osvěžit, odstříhnout je od všední reality tím, že jim hned na úvod připravíme malé překvapení v podobě nejrůznějších úkolů. Např. je vedeme na středisko poslepu, nebo musí splnit nějaký úkol, aby získali indicie k ubytování.

Cíl: Odstřížení od reality, netradiční zahájení kurzu, navození příjemné atmosféry.

Seznamovací aktivity:

1 Jmenovky se symbolem

Cíl: Seznámení se, zapamatování jmen, vytvoření pozitivní atmosféry ve skupině.

2 Novináři

Cíl: Seznámení, komunikace, vnímání odlišností.

3 DIS Rallye

Cíl: Seznámení s prostorem, spolupráce, tělesný kontakt, zábava, pohyb. (

4 Pravidla

Cíl: Stanovení a ujasnění pravidel, komunikace.

5 Infookénko

Cíl: Informace o domě, ujasnění domovního řádu, co všechno mohou v domě najít, koho zde mohou potkat, řád domu, prostor na otázky, informace ohledně průběhu programu,

ujasnění pravidel, technické záležitosti.

10.2.2 Odpoledne 1. den

Zahřívací a kontaktní aktivity

6 Místa si vymění

Žáci vytvoří kruh ze židlí, na kterých sedí. Židli je připraveno záměrně o jednu míň tak, aby jeden člověk zůstal stát uprostřed kruhu, zpravidla to bývá lektor, který aktivitu uvádí. Stojí uprostřed kruhu a rád by si sednul mezi ostatní. K tomu mu slouží jednoduchá záminka: místa si vymění všichni ti, kteří (např. byli letos na dovolené u moře, mají doma 3 sourozence...) splňují nějakou podmínku. V tuto chvíli si všichni oslovení a zadanou podmínku splňující musí vyměnit místo, posunout se minimálně o 2 židle dál. Ten, který stojí uprostřed, se snaží být rychlý a najít se volnou židli pro sebe.
Cíl: Pohyb, zábava, seznámení se, icebreaker.

7 Řazení na židlích

Cíl: Poznávání jmen, tělesný kontakt, rovnováha, spolupráce, taktika.

Zdroj: Dobrodružné hry a cvičení v přírodě, Jan Neumann

8 Židlovaná

Cíl: Tělesný kontakt, odbourání bariér, týmová spolupráce, zábava.

9 Lovci podpisů

Cíl: Pohyb, seznámení se, tělesný kontakt.

10 Pohybovka v kruhu

Žáci stojí v kruhu. Lektor předvede zvuk a pohyb, který po něm musí všichni zopakovat. Každý tak přijde na řadu s vlastním zvukem a pohybem. Tímto způsobem se objede celý kroužek. Čím legračnější zvuky a pohyby, o to zábavnější aktivita.

Cíl: Odbourání bariér, tělesný kontakt, zábava.

11 Baňušky

Cíl: Zjištění obav a očekávání z kurzu, seznámení se, zábava.

Zdroj: Orientierungstage Benediktbeuern

10.2.3 Večer 1. den

Týmové úkoly

12 Pevnost Boyard

Cíl: Týmová spolupráce, tvořivost, zábava, komunikace.

13 Večerní zakončení dne s utrženým sluchátkem

Probíhá až na výjimky každý večer jako poslední bod programu. Jedná se o jakýsi rituál. Při tomto sezení mají účastníci možnost zrekapitulovat, zhodnotit uplynulý den, prožité aktivity, program, život skupiny i jejich vlastní, jak se jim dnes vedlo....co vše se tento den přihodilo a vyjádřit se k němu. To vše probíhá v příjemné atmosféře se zapálenou svíčkou, případně se zklidňující hudbou v pozadí. Aktivita je dobrovolná. Jako putující předmět, který se posílá po kruhu, zde symbolicky funguje staré utržené telefonní sluchátko.

10.2.4 Dopoledne 2. den

Program zaměřený na jednotlivce

14 Drobníčka na probuzení: Samuraj

Žáci stojí v kruhu a představují si, že jsou samurajové. V ruce drží každý svůj pomyslný samurajský meč-katanu. S tímto mečem vykonávají jednoduché pohyby do stran, které znázorňují sekání. Cvičí si přitom pohotovost a postřeh reagovat.

Cíl: Pohyb, zábava, odreagování se, rozvoj představivosti, navození pozitivní atmosféry.

15 Ranní slůvko

Prostor pro každého se vyjádřit, jak se mu dnes daří, tzv. komunitní kruh.

16 Impuls na dobré ráno

Krátký příběh na dobré ráno z knížky Duhová jiskra na zamyšlení o tom, že každý má v sobě jiskřičku, kterou obohacuje druhé a je proto na světě důležitý.

Cíl: Naladění na téma, zamyšlení.

17 Jsem přece někdo

Do předem vytištěného archu doplňují žáci informace o sobě, např.co kdo umí, co jim jde, čeho si na sobě váží, co rádi dělají...Dotazníčky vyplňují anonymně. Lektor či pedagog potom jeden po druhém předčítají nahlas celé skupině a žáci hádají, komu asi

dotazník patří. K tomu mohou ještě doplňovat další informace, které o sobě navzájem ví.

Cíl: Uvědomění si vlastních schopností, sebepoznání, seznámení se se schopnostmi druhých.

18 Sportovní oddechová činnost: nabídka horolezecké stěny a slaňování

Cíl: Oddechová činnost, prověření fyzické zdatnosti, adrenalin, odpočinek, využití možností areálu domu, ověření vlastních hranic.

10.2.5 Odpoledne 2. den

19 Skalní golf

Cíl: Cvičení obratnosti a vytrvalosti, týmová spolupráce, strategie, trpělivost, smysl pro fair-play.

Zdroj: Zlatý fond her I., kolektiv, 2002

20 Jak se cítím ve třídě a jak bych se chtěl cítit

Na formátu A4 dostane každý žák předtištěný obrázek stromu, na jehož větvích a všude kolem něho jsou různě rozmístěny postavičky ve všelijakých pozicích. Tento strom představuje třídní kolektiv. Žáci by se měli zamyslet nad tím, v jaké pozici se v něm momentálně nachází. Postavičku, která tuto pozici nejlépe vystihuje, barevně vykreslí. Každý, kdo chce ukázat ostatním spolužákům svůj obrázek, ho prezentuje s vysvětlením. V dalším kole se žáci zamýšlí nad tím, jakou pozici by ve své třídě chtěli zastávat a opět si vyznačí postavičku na obrázku, která to místo nejlépe vystihuje. I po tomto druhém kole je možno podělit se s ostatními o svůj obrázek.

Pokud je vhodná atmosféra, můžeme citlivě klást doplňující otázky typu: co je možno udělat pro to, aby se v třídě každý cítil lépe apod.

21 Pexeso

Kartičku pexesa v tomto případě tvoří dvojice účastníků, kteří se spolu domluví na zvuku a pohybu, který musí předvádět totožně. Dva dobrovolníci, vlastní hráči pexesa, „odkrývají“ jednotlivé kartičky-osoby, které předvádí zvuk a pohyb. Vyzvou pokaždé náhodně vybrané dva žáky. Je-li jejich zvuk a pohyb totožný, tato dvojice patří k sobě a hráč odkrývá další dvojici. Pokud ne, na řadě je jeho spoluhráč.

Cíl: Tvořivost, spolupráce, odreagování se, zábava, představitost.

10.2.6 Večer 2. den

Zábavný program vytvořený samotnými žáky.

22 DIS faktor motivační scénka

Krátká motivační scénka. Zpravidla lektori spolu s pedagogy připraví úvod pro večerní program, který by měl žáky namotivovat a naladit. Jde o zábavnou krátkou ukázkou, obvykle v humorných převlecích, která má připravit kreativní atmosféru.

Cíl: Motivace žáků, zábava, navození příjemné atmosféry.

23 DIS faktor show

Jedná se o večerní zábavný program. Žáci, kteří jsou rozděleni do menších skupinek, si během doby určené na přípravu chystají zábavný program, který potom prezentují předě všemi zúčastněnými. Podle zadání při motivaci si mohou připravit scénku, tanec, písničku, pohádku, reklamu... K dispozici mají různé kostýmy, hudební CD, přehrávací techniku, hudební nástroje...

Připravené „číslo“ poté prezentují při slavnostním moderovaném programu. Je dobré stanovit odbornou porotu, nejlépe z pedagogů, a připravit drobné ceny – např. Oskary. Oceněna by měla být pokud možno každá skupinka. Tím celý večer dostává slavnostnější ráz.

Cíl: Tvořivost, spolupráce ve skupině, zábava, komunikace, navození příjemné tvůrčí atmosféry.

10.2.7 Dopoledne 3. den

Závěr kurzu

24 Drobnička na probuzení: dostihy

Jde o aktivitu, která má navodit příjemnou a radostnou atmosféru, slouží k zahřátí a rozcvičení se. Žáci stojí v kruhu a jednoduchými pohyby a zvuky, které předvádí lektor, napodobují jízdu žokeje na koni přes různé překážky (skoky, plácání do stehen, dřepy...)

Cíl: Zahřívací rozcvičovací aktivita, zábava, pohyb, navození radostné atmosféry.

25 Ranní slůvko

Prostor pro každého na vyjádření jak se mu dnes daří, tzv. komunitní kruh.

26 Slavnostní udílení cen

Aktivita, která má žáky naučit, aby se navzájem uměli ocenit za dobré nápady, hezké chování, pomoc, přátelství.

Cíl: Umět ocenit druhé, tvořivost.

Zdroj: Cvičení a hry pro globální výchovu 1, Graham Pike, David Selby

27 Hodnotící aktivita: terč

Do terčíku, který je namalován na velké papíře, např. flip-chartu a rozdělen podle jednotlivých programů na malé klínky, žáci značí, jak se jim daná aktivita líbila.

Do terčíku udělají značku, tečku – čím blíže ke středu, tím více u nich program měl úspěch. Toto hodnocení slouží především jako zpětná vazba pro lektora kurzů.

Přináší tak rychlý přehled, jak se který program líbil, či nelíbil.

Cíl: Rychlá rekapitulace a hodnocení programu.

28 Dotazníček na závěr

Žáci ještě jednou písemně hodnotí celý kurz. Dotazník je anonymní, slouží jako zpětná vazba lektorům. Je to možnost i pro ty, kteří se hůře vyjadřují ústně, ohodnotit celý program.

Cíl: Písemné hodnocení kurzu, programu.

29 Závěr kurzu, rozloučení

11 Popis realizace kurzů IRKK

Klíčové aktivity realizace:

1. vstupní analýza
2. tvorba metodických prvků
3. interaktivní zážitkové dny
4. sociometrické analýzy
5. pilotní ověření metodických interaktivních prvků ve výuce
6. prezentace vytvořené metodiky a publicita kurzů
7. administrace a řízení kurzů

1. Vstupní analýza

Vstupní analýza je zaměřena na zjištění metod cíleného rozvoje klíčových kompetencí na základních a víceletých gymnáziích. Výstupem je zpracovaná analýza cíleného rozvoje klíčových kompetencí na školách.

2. Tvorba metodických prvků

Záměrem je vytvoření metodiky a návrhů aktivit pro rozvoj kompetencí žáků zapojených škol. Vzniknou aktivity, které budou zaměřeny na rozvoj a podporu jednotlivých klíčových kompetencí. Jedná se tedy o metody rozvoje kompetencí ve výuce, které jsou cíleně a strategicky realizovány, nikoliv o výukový obsah.

Budou tématicky zapadat do průřezových témat OSV a multikulturní výchova.

Na tvorbě metodiky a konkrétních aktivit se účastní pedagogové z pilotních škol a odborníci ze zážitkové pedagogiky.

Vytvořené metodické prvky a aktivity budou používány následujícími způsoby:

Formou zážitkových dnů pro jednotlivé třídní kolektivy a formou zapojení do běžné výuky v jednotlivých školách.

Výstupem bude vytvoření metodických prvků a aktivit pro rozvoj klíčových kompetencí a vyškolení spolupracovníci v aktuálních poznatcích zážitkové pedagogiky.

3. Interaktivní zážitkové dny

Vytvořená metodika bude použita v interaktivních zážitkových dnech pro jednotlivé třídní kolektivy. Cílem aktivity je rozvoj týmové spolupráce v rámci třídních kolektivů a usnadnění zapojení vytvořených metodických prvků do výuky. Kurzy budou probíhat v Domě Ignáce Stuchlého, kde obdobné aktivity již několik let probíhají. Výstupem budou zrealizované programy.

4. Sociometrické analýzy

Na počátku a na závěr realizace programových aktivit bude provedena sociometrická analýza zúčastněných třídních kolektivů. Vzhledem k tomu, že metodické modely budou zaměřeny na rozvoj týmové spolupráce, bude mít tato analýza vypovídající hodnotu o rozvoji třídního kolektivu, ke kterému došlo během realizace kurzů. Výstupem bude provedená sociometrická analýza u zúčastněných třídních kolektivů.

5. Pilotní ověření metodických interaktivních prvků ve výuce

Jedná se o zapojení vytvořených metodických interaktivních prvků a aktivit do výuky na jednotlivých pilotních školách. Tématicky se jedná především o zapojení do průřezových témat OSV a multikulturní výchova. Spolu bude sledována zpětná vazba učitelů a žáků pilotních škol.

6. Prezentace vytvořené metodiky a publicita programu

Publicita programu bude zajišťována během celého období realizace. Přímo zodpovědný za aktivity související s publicitou programu je koordinátor kurzů.

7. Administrace a řízení kurzů

Řízení a administraci kurzů bude provádět manažer OD ve spolupráci s účetní a administrativním pracovníkem.

12 Přínos programu

Pro žáky zúčastněné v programu bude přínosem interaktivní forma jednorázových kurzů i průběžné výuky. Společným jmenovatelem interaktivního učení je také podpora rozvoje třídních kolektivů a zaměření se na podporu kompetencí v týmové spolupráci.

Dalším přínosem je jejich rozvoj v průřezových tématech osobnostní a sociální výchova a multikulturní výchova.

Pro pedagogy je přínosem účast na tvorbě metodických prvků, budou je moci následně používat ve výuce a získají tak nástroje pro interaktivní výuku. Dále získají dovednosti podporující růst týmové spolupráce v třídních kolektivech. Přínosem programu je také účast pedagogů na tvorbě a realizaci zážitkových dnů pro třídní kolektivy.

Pedagogové tak získají podporu pro rozvoj průřezových témat osobnostní a sociální výchova a multikulturní výchova.

Kurzy odpovídají na vznikající vzdělávací programy na školách, kde vyvstává potřeba rozvíjet hodnoty a postoje žáků pro zvládnutí klíčových kompetencí, motivovat k učení, tvořivě myslet, logicky řešit problémy, komunikovat, být schopen spolupráce, mít respekt, toleranci a ohleduplnost a rozvíjet vlastní schopnosti.

12.1 Výstup programu

Výstupem budou:

Nově vytvořené aktivity cíleně zaměřené na interaktivní rozvoj klíčových kompetencí, realizované dny interaktivních zážitkových kurzů pro pilotní a do projektu zapojené školy (jednodenní až třídní kurzy pro třídy jednotlivých škol, průměrně 25 žáků na třídu) a publikace s vytvořenou metodikou a aktivitami. Do programu je zapojeno 8 škol, 20 pedagogů a 400 žáků.

12.2 Přidaná hodnota

Přidanou hodnotou programu je zaměření se nejen na dovednostní a znalostní základnu, ale také na rozvoj hodnot a postojů žáků v rámci jejich vzdělávání. Další přidanou hodnotou kurzů je rozvoj týmové spolupráce v třídních kolektivech, což je důležitý prvek pro rozvoj dalších kompetencí, především v základním vzdělávání. Zejména se jedná o možnost „ušití na míru“ jednotlivých zážitkových kurzů a metodických prvků. Tato možnost je díky zapojení pedagogů zúčastněných škol do procesu vytváření a navrhování, posléze pak realizace metodických prvků v zážitkových kurzech i ve výuce. Za přidanou hodnotu je také považována možnost používání vytvořených metodických prvků dalšími školami a pedagogy z území celé ČR.

12.3 Udržitelnost kurzů

Vytvořená metodika třídních kurzů bude používána v dalších akcích pro školy a nabízena školám. Financování bude zajištěno částečně z vlastních zdrojů škol, ze získaných dotací a grantů. Vytvořené interaktivní prvky do výuky budou moci používat všechny školy v ČR. Plánujeme zajistit udržitelnost kurzů alespoň následující 3 roky. V rámci další udržitelnosti bude v programu kladen zvláštní důraz na publicitu a dostatečnou informovanost škol a pedagogů o možnosti využívání výsledných produktů ve vyučování.

13 Rizika

Rizika vnější

1. Nedostatek zájemců z řad škol, respektive odstoupení školy z kurzů.

Opatření: Program a jeho aktivity jsou koncipovány na základě průzkumu a předchozí spolupráce se školami zúčastněnými v projektu. Tyto ukazatele dokumentují zájem o tento typ vzdělávání. Pokud by byla volná kapacita, popřípadě škola odstoupí během realizace kurzu, je možné zajistit dalšího zájemce z řad škol i v jiném regionu.

Dalším opatřením je uzavření smlouvy o spolupráci při realizaci kurzu se školami před jeho zahájením.

2. Malá motivace žáků

Opatření: Žáky by měla při zapojení do činnosti zaujmout jejich interaktivita, pokud budou žáci málo motivovaní, budou doladěny používané metodické postupy.

3. Neúčast žáků na kurzu

Opatření: Kurz bude realizován v rámci výuky, žáci budou sami hradit pouze ubytování a stravu, což v kurzech podobného typu podle předchozích zkušeností nebývá problém. Případné těžkosti budou řešeny individuálně s pedagogy jednotlivých tříd.

ZÁVĚR

Klíčové kompetence jsou chápány jako přenosný a multifunkční soubor vědomostí, dovedností, postojů a hodnot, které potřebuje každý jedinec pro své osobní naplnění a rozvoj, pro zapojení se do společnosti a budoucí úspěšnou zaměstnatelnost. Základy těchto klíčových kompetencí by měly být osvojeny v průběhu povinné školní docházky a měly by vytvářet východisko pro další vzdělávání v rámci celoživotního učení.

Jsou jednou z hlavních priorit výchovně vzdělávacího působení na žáky.

Nabývané poznatky a dovednosti jsou přitom díky individuálnímu objevení každým žákem, pochopení a důkladnému činnostnímu procvičení osvojeny hlouběji, trvaleji a prostřednictvím jejich předávání můžeme velmi dobře průběžně utvářet a rozvíjet všechny klíčové kompetence.

V moci každého pedagoga je pozitivně ovlivnit velké množství dětí a jejich prostřednictvím mnoho dalších lidí. Dostanou-li žáci možnost vykonávat smysluplné činnosti, mohou-li se samostatně rozhodovat a projevovat a pokud žáci rozumí, čemu a proč se učí, mohou se jednotlivé klíčové kompetence utvářet v souladu s jejich přirozenými schopnostmi a zájmy.

Takové děti jsou spokojené, šťastné a v praktickém životě dávají přednost "dobru před zlem". Postupně se učí naslouchat, uvažovat, vyjadřovat své myšlenky, komunikovat, vyhledávat a třídit informace, samostatně řešit problémy a zodpovědně se rozhodovat. Rozvoj je chápán jako proces zlepšování, vedoucí ke vzniku lepší verze než byla předchozí, ze které vycházela. Termín se často používá ve spojení s procesem utváření lidské osobnosti, kdy se hovoří o rozvoji osobnosti. Rozvoji klíčových kompetencí byla tato práce věnována.

V tuto chvíli mohu prohlásit, že se projekt Interaktivní rozvoj klíčových kompetencí pro žáky II.stupně ZŠ úspěšně zdařil, ale zcela jistě se nenachází v cílové rovině. Ba naopak. Učení a osobní rozvoj je nepřetržitá cesta bez určitého konečného bodu. Nelze změřit, zda účastníci kurzů získané dovednosti a znalosti budou umět ve svém životě uplatnit. Z rozhovorů s pedagogy, kteří se na přípravě a realizaci kurzů a metodické publikaci podíleli, lze říci, že osobnostní kurz má pozitivní vztah na nárůst

vybraných klíčových kompetencí.

Převážná část vydaných publikací s metodikou si našla své čtenáře, jsou jimi pedagogové základních, středních a dokonce i vysokých škol. Publikaci si vyžádalo několik soukromých osob, které tematika zaujala. Nalézt ji můžete i v několika fakultních knihovnách.

Interaktivní kurzy absolvovaly stovky dětí. Školy se k salesiánům vrací, některé tak často, že získaly označení jakýchsi VIP klientů a termíny kurzů si vybírají přednostně. Oblíbené termíny, jakou jsou například měsíce květen, červen, září a říjen tak bývají zamluveny dokonce i rok dopředu.

Programy pro školy si za svou dobu působení vytvořily tak dobré jméno, že již není třeba oslovovat a získávat nové školy.

Návratnost tříd, které se do Domu Ignáce Stuchlého vrací na svoji vlastní žádost a mnohdy tak musí zdolat i neochotu pedagogů, kteří je na kurzu osobně doprovází či rodičů, kteří jim tyto pobyty financují, je poměrně vysoká a pro lektory velkou odměnou. Znamenají totiž, že pobyt v dětech něco zanechal a oslovil je tak moc, že se chtějí vrátit. Mým cílem bylo přiblížit všem zainteresovaným široké spektrum možností rozvoje klíčových kompetencí a také snahu a práci pedagogů v Domě Ignáce Stuchlého ve Fryštáku. Práci, která má hluboké kořeny již v minulém století v Itálii.

Cílem všech programů pro školy, realizovaných v salesiánském středisku, je přivádět mladé lidi k utváření vlastního názoru a ochotě přijmout zodpovědnost za svůj život. Skrze společné rozhovory a zážitky, bez kterých se žádný interaktivní kurz pro rozvoj klíčových kompetencí neobejde, mají žáci a studenti možnost se i jako třída navzájem sobě více přiblížit a lépe se poznat.

Klíčových kompetencí lze nabýt pouze ve skupinách, tzn. při vzájemném kontaktu a jednání s druhými. Dochází tak k většímu zájmu o druhého, zkvalitnění vzájemných vztahů, utváření třídního kolektivu.

Interaktivní kurzy realizované v Domě Ignáce Stuchlého si za svou dobu působení již své klienty našly. Jsou jimi mladí lidé spolu se svými pedagogy, kterým na jejich svěřencích záleží a i v dnešní nelehké době si troufají vyjet s nimi na několik dnů mimo školu.

Učení a osobní rozvoj je nepřetržitá cesta bez určitého konečného bodu.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

1. BELZ, H., SIEGRIST, M.(2001). *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení*. Praha: Portál, ISBN 80-7178-479-6.
2. ČINČERA, J.,(2007). *Práce s hrou*. Praha, Grada publishing, ISBN 978-80-247-1974-0.
3. DŮM IGNÁCE STUHLÉHO SKM o.s. (2008). *Interaktivní rozvoj klíčových kompetencí. Metodika a aktivity v průřezových tématech Osobnostní a sociální výchova a Multikulturní výchova*. 1. vydání, Fryšták: DIS SKM, ISBN 978-80-254-1956-4.
4. HANUŠ R., *Metodika vedení akcí* 1.pracovní verze (rukopis).
5. HANUŠ R., CHYTILOVÁ L., (2009). *Zážitkově pedagogické učení*, Granda.
6. HERMAN M., (2008). *Najděte si svého maršana* 2.přeprac.vyd.Olomouc: Hanex.
7. HORA, P., et al.(1984).*Prázdniny se šlehačkou, Malá instruktorská čítanka*, 1.vyd.Praha MF, 304 s.ISBN 23-073-84.
8. HOLEC, O., et al. (1994).*Instruktorský slabikář*, Prázdninová škola Lipnice, ISSN 12105805.
9. HRKAL, J., HANUŠ, R., (2002).*Zlatý fond her II.*, 3.vydání, Praha, Portál, ISBN 80-7178-660-8.
- 10.FRANC, D., ZOUNKOVÁ, D., MARTIN, A. (2007).*Učení zážitkem a hrou*. 1. vyd. Praha: Computer press, ISBN 978-80-251-1701-9.
- 11.JAROŠ A., (2009). *Rozvoj vybraných kompetencí studentů pomocí metod zážitkové pedagogiky*, Bakalářská práce,UTB Fakulta humanitních studií, Zlín.
- 12.JAROŠ, A., (2007). *Vliv kurzu globální výchovy na studenty víceletých gymnázií*, Bakalářská práce, UTB Fakulta humanitních studií, Zlín.
- 13.JIRÁSEK, I. (2008). *Zážitková pedagogika*, Gymnasion 2008.
- 14.KAPLÁNEK, M., *Animace v salesiánských střediscích*.
- 15.KLIMEŠ, L. (1981). *Slovník cizích slov*.Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

16. KOPŘIVA J., NOVÁČKOVÁ, J., NEVOLOVÁ, D. et KOPŘIVOVÁ, T., (2008). *Respektovat a být respektován*, Spirála .
17. MARTÍNEK M., *Orientační dny pro školní třídy: Nová pastorace mládeže v české církvi – vývoj, principy, zkušenosti*.
18. MÁSilKA D. (2000). *Zážitková pedagogika*, Olomouc, Diplomová práce FTK UP.
19. FICHNOVÁ K., SZOBIOVÁ E., (2007). *Rozvoj tvořivosti a klíčových kompetencí dětí*. Portál.
20. NEUMAN J., (2000). *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*, 3.vydání, Praha, Portál, ISBN 80-7178-405-2.
21. OSOHA, P., (2010). *Význam Orientačních dnů ve Fryštáku pro rozvoj klíčových kompetencí účastníků*, Bakalářská práce, MU Pedagogická fakulta Katedra sociální pedagogiky.
22. PÁVKOVÁ, J.a kolektiv,(1999). *Pedagogika volného času*, Praha, Portál.
23. PELÁNEK R., (2008). *Příručka instruktora zážitkových akcí*, 1.vyd.Praha, Portál, 208 s.ISBN 97-80-7367-353-6.
24. PIKE, G., SELBY, D.,(2009). *Cvičení a hry pro globální výchovu 1*.
25. VÁŽANSKÝ M. (1992). *Volný čas a pedagogika zážitku*.Brno:Masarykova univerzita.
26. Citace-Bílá kniha evropské komise, Komise evropských společenství, vydalo MŠMT, Praha 2002 (zdůvodnění potřebnosti projektu).
27. Citace: Program rozvoje územního obvodu Zlínského kraje, bod 3.5, Prevence sociálně patologických jevů (u orientačních dnů).
28. Formulář žádosti o finanční podporu z OP RLZ, (2006)Dům Ignáce Stuchlého.

Internet:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Rozvoj>

http://cs.wikipedia.org/wiki/Interaktivn%C3%AD_v%C3%BDuka

http://cs.wikipedia.org/wiki/Kl%C3%AD%8Dov%C3%A9_kompetence

<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/odborne-seminare/>